

ПЕРСОНАЛІЇ

Володимир Горбатенко

доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
stateandlaw@ukr.net

Ігор Усенко

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач відділу історико-правових досліджень
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
igbus0404@bigmir.net

ГУМАНІСТИЧНІ Й ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАПОВІДІ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА БАБКІНА (до 95-річчя від дня народження)

ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

Володимир Бабкіну

доктору юридичних наук, професору
(1924–2018 рр.)

Життєвий і творчий шлях доктора юридичних наук, професора Володимира Дмитровича Бабкіна (1924–2018 рр.) назавжди увійде в історію України як взірць для тих, хто вважає його своїм учителем, і всіх, для кого залишаться близькими його наукова й життєва позиція та принципи. Тільки непохитна духом людина могла пронести крізь тяжкі випробування живу і прекрасну душу, сповнену поезії, оптимізму, доброти та співчуття.

Володимир Дмитрович Бабкін народився в Києві 18 червня 1924 р. Середню освіту здобув 1941 р. у 13-й спеціальній артилерійській школі. Із початком війни працював на Запорізькому авіазаводі, згодом закінчив 1-ше Омське військово-піхотне училище. Під впливом загибелі батька і сотень тисяч радянських солдат, окупації рідної України постійно рвався на фронт. Зрештою, від жовтня 1944 р. він опинився в діючій армії. Був командиром стрілецьких підрозділів, у боях під Кенігсбергом дістав важке поранення.

Переживши небачені досі страждання, що їх принесла найжорстокіша війна в історії людської цивілізації, Володимир Дмитрович разом зі своїми бойовими побратимами пройшов неповторну школу мужності, товарищескості, взаємодопомоги, гідності, поваги до людського життя. Тому на схилі літ у своїх спогадах зафіксує вистраждане й пронесене через усе повоєнне життя: 'Уроки Другої світової війни, величезні жертви, понесені людством, сприяли об'єднанню сил, які можуть попередити нові руйнівні війни, забезпечити виживання людства, його соціальний прогрес. Шлях до миру без військового насильства, до роззброєння – нелегкий. Але, відмовляючись від військового насильства, треба бути готовими й до відмови від економічного, політичного, духовного насильства і диктату'. Це слова справжнього гуманіста нашого часу, особистості, мислителя, у свідомості якого органічно поєдналися відчуття єдності минулого, сьогодення і прийдешнього.

Жадоба до знань 1946 р. привела В. Бабкіна до когорти слухачів Військово-юридичної академії (ВЮА). Серед його вчителів були С. Братусь, О. Герцензон, П. Галанза, О. Лепьошкін, В. Меньшагін, М. Строгович, С. Студенікін, А. Стальгевич, А. Трайнін, В. Чхіквадзе та інші радянські провідні вчені-правознавці. Спираючись на багатий життєвий досвід і творчі здобутки своїх попередників, майбутній вчений упродовж усього свого життя власним прикладом утверджував гуманістичне, толерантне, людиноцентричне світосприйняття.

У 1951 р. Володимир Дмитрович став ад'юнктом, а згодом і викладачем ВЮА. Після реорганізації ВЮА від 1957 р. працював заступником начальника навчального відділу і заступником начальника кафедри державно-правових дисциплін Вищої школи міністерства внутрішніх справ СРСР. У 1958 р. вчений захистив кандидатську дисертацію, а в 1960 р. був направлений у Київ, де певний час очолював навчальний відділ Київської Вищої школи міністерства внутрішніх справ (нині – Національна академія внутрішніх справ), а в подальшому, упродовж майже 20 років, обіймав посаду заступника начальника цього авторитетного навчального закладу. Наукові здобутки вченого знайшли своє

Володимир Горбатенко, Ігор Усенко

відображення у розділах підручників та навчальних посібників з теорії держави і права, історії політичних і правових учень та державного права. З часом він став одним із провідних фахівців країни в галузі зарубіжної правової думки.

З 1962 р. Володимир Дмитрович налагодив постійні наукові зв'язки з Сектором (у подальшому – Інститутом) держави і права АН УРСР (нині – Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України). У 1969 р. успішно захистив у його стінах докторську дисертацію. Відтоді брав активну участь у багатогранній діяльності Інституту – написанні колективних монографій, проведенні наукових конференцій, круглих столів, диспутів. З 1993 р. перейшов на постійну роботу до цього шанованого наукового закладу. До останніх днів свого життя працював на посаді провідного наукового співробітника відділу історико-політологічних досліджень держави і права України (від 2002 р. – відділ історико-правових досліджень). Одночасно вчений плідно співпрацював із вищими навчальними закладами України – Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національною академією внутрішніх справ України, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова та ін.

В. Бабкін є автором понад 300 наукових праць із питань юридичної і політичної науки, правової освіти й виховання. Він особисто підготував близько 30 докторів і кандидатів наук, допоміг у процесі становлення багатьом науковцям в Україні та незалежних країнах, що утворилися на території колишнього Радянського Союзу. Особливо значним був його вплив на формування творчих позицій співробітників відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (І. Усенка, І. Музики, Т. Бондарук та ін.). До створених ним правової і політологічної шкіл належать такі відомі нині українські вчені, як О. Бабкіна, В. Горбатенко, С. Гусарєв, О. Тихомиров, С. Рябов, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, В. Сухонос, В. Бігун та ін. Значний внесок належить ученому в підготовці фундаментальних наукових видань – шеститомної “Юридичної енциклопедії”, десяти томної “Антології української юридичної думки”, десяти томної “Міжнародної поліцейської енциклопедії”.

Науковій творчості В. Бабкіна притаманне органічне поєднання дослідження правових проблем із філософією права, політологією, політичною історією. Це дало йому змогу досліджувати теоретико-методологічні проблеми правових наук, зміст теорії циклічності та наступності етапів політичної історії, співвідношення народу і влади, держави й особистості, демократії і бюрократії, реформ та контрреформ

у перехідні епохи, сутність і прояви людського виміру політики і права, шляхи розбудови соціально-правової держави в Україні. Зазначені проблеми знайшли своє відображення у ґрунтовному монографічному дослідженні вченого “Народ і влада: досвід системного дослідження поглядів М. Є. Салтикова-Щедрина” (1996 р., у співавторстві з В. Селівановим). Ця книга дає глибокі відповіді на важливі проблеми й потреби людей, що стосуються постійного пошуку такої організації суспільного життя, ‘де була б досягнута оптимальна міра взаємозв’язку між економічною ефективністю і соціальною справедливістю, між політичною доцільністю й моральними цінностями’.

Глибока ерудиція та відсутність ідеологічної зашореності сприяли тому, що на початку 90-х років учений став одним із фундаторів вітчизняної політології. У 1993 р. він був обраний президентом Української асоціації політологів, а 1995 р. – академіком Української академії політичних наук. Став ініціатором і відповідальним редактором першого в Україні підручника “Основи політології” (1992 р.), двох видань “Політологічного енциклопедичного словника” (1997 р., 2004 р.), посприяв створенню навчальних програм із нової дисципліни та низки фахових наукових видань.

Володимир Дмитрович став одним із засновників сучасної системи політичної науки й освіти в навчальних закладах України, зробив вагомий внесок у справу інтеграції політичних і правових знань – був незмінним ініціатором проведення творчих досліджень з проблем теорії та історії політичної і правової науки; політичних та правових інститутів і процесів; політичної і правової ідеології та культури; порівняльних політології і правознавства. Вчений активно й послідовно пропагував подолання стереотипних уявлень про політику ‘лише як про арену боротьби, протистояння, конфліктів’ та засвоєння норм ‘цивілізованої політичної поведінки, культури спілкування між країнами та народами, поважання прав і законів держави’.

Вагомий внесок В. Бабкін зробив у процес формування політико-правової свідомості правознавців і практичних працівників. Вчений був одним із найяскравіших представників української правової педагогіки, творчо розробляв проблеми, пов’язані з оптимізацією навчального процесу, підвищенням його виховної ролі. Науку й освіту він розглядав у нерозривній, органічній єдності – як ‘процес і результат вироблення й засвоєння соціальними групами та окремими індивідами систематизованих знань і навичок участі в повсякденному житті в усіх його проявах і взаємозв’язках’. На думку вченого, єдність науки й освіти в умовах переходу українського суспільства від авторитаризму до демократії

Володимир Горбатенко, Ігор Усенко

покликана забезпечити: самоусвідомлення наслідків вибору державного ладу; вміння розпізнавати й долати негативні тенденції; розвиток компетентності і здатності громадян до активної участі в державотворчому процесі; утвердження гуманістичних цінностей свободи і громадянської відповідальності.

Усе своє творче життя Володимир Дмитрович наполегливо працював в ім'я розвитку правової і політичної науки. Він незмінно сповідував ставлення до людини, як до вищої соціальної цінності, утверджував повагу до її гідності та невід'ємних прав і свобод. Йому була властива безмежна пристрасть до книги: не існувало жодної нової наукової праці в українській, російській, білоруській юриспруденції, яка пройшла поза увагою вченого. Він залишився в пам'яті колег і учнів глибоким аналітиком, "ходячою" енциклопедією юридичних і політологічних наукових інновацій, поборником гуманізму, історичної справедливості та наукової істини. Мирна і загалом толерантна людина, він ставав непримиренним, коли зустрічався з науковою несумлінністю, фальсифікацією історії, зрадою ідеалів й особистою непорядністю. Йому була внутрішньо властива потреба постійно аналізувати складні, суперечливі процеси реформування українського суспільства, причини непослідовності реформ та шляхи їхнього подолання. Він завжди перебував у пошуку можливостей поєднання економічних перетворень із соціальними, встановлення рівноваги між демократичними інститутами та сильною державною владою, плануванням і ринком, приватною та державною власністю, економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Ще за життя вченого директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України академік Ю. Шемшученко відзначив, що Володимир Дмитрович входить до золотого фонду української юридичної та політичної науки. 7 липня 2018 р. В. Бабкін відійшов у вічність. Та пам'ять про нього назавжди лишиться у серцях тих, кому випало щастя жити і працювати поруч із цим видатним українським ученим і педагогом.